

Василь ШЕВЧУК

доктор історичних наук, професор
Національний університет оборони України
(Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9060-3507>
Електронна пошта: voyen_ist@ukr.net

Сергій ТАЛАУР

кандидат військових наук,
старший науковий співробітник
Національний університет оборони України
(Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9394-4294>
Електронна пошта: stalaur@ukr.net

Олексій ПОКОТИЛО

кандидат історичних наук, старший дослідник
Національний університет оборони України
(Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1136-5123>
Електронна пошта: voyen_ist@ukr.net

**ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ЦЕНТРУ ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ІЗ ВИВЧЕННЯ ПЕРЕБІГУ Й ДОСВІДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
(2014–2024)**

У статті здійснений наукознавчий аналіз діяльності науково-дослідного центру воєнної історії Національного університету оборони України із вивчення російсько-української війни з 2014 року. До історіографічного доробку Центру віднесено науково-дослідні роботи, монографії, дисертаційні дослідження, інформаційні бюлетені, навчальні посібники, дослідницькі проекти, історичні нариси, наукові статті. Розглядається тематична спрямованість досліджень та результати наукових пошуків. Науково-дослідний центр воєнної історії зосереджувався на дослідженнях застосування Збройних Сил України в антитерористичній операції (операції Об'єднаних сил) на території Донецької та Луганської областей, при відбитті та стримуванні широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну; вивченні та узагальненні бойового досвіду застосування українських військ (сил) у російсько-українській війні.

Ключові слова: воєнна історія, історіографія, наукознавство, Національний університет оборони України, науково-дослідний центр військової історії, російсько-українська війна, гібридна війна.

Постановка проблеми. 30 серпня 2014 р. відповідно до спільної директиви Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України у складі Національного університету оборони України (далі – Університет) створено науково-дослідний центр воєнної історії (далі –

Центр). З 2023 р. науковий підрозділ увійшов до складу навчально-наукового інституту воєнної історії Університету.

За десять років існування Центр розгорнув воєнно-історичні дослідження, забезпечував наукове супроводження освітнього процесу за воєн-

но-історичним напрямом, підготовку наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Російсько-українська війна активізувала дослідження причин війни, характеру протистояння, досвіду Збройних Сил України у відсічі та стримуванні російської агресії, у кінцевому результаті – систематизацію та аналіз досвіду воєнного мистецтва, аналогів якого не існує в історії Європи після 1945 року.

Основною формою провадження досліджень за згаданою тематикою стали планові науково-дослідні роботи (НДР) «Застосування» та «Вторгнення» (з 2022 р.), навколо яких консолідувалися інтелектуальні зусилля співробітників Центру та запрошених практиків військової справи. Кваліфікаційний підхід до розв’язання дослідницьких завдань підсилювався і тим, що персонал Центру в цілому укомплектований фаховими військовими істориками з науковими ступенями та вченими званнями з історичних та військових наук, значним досвідом військової та державної служби, роботи у секторі безпеки та оборони України на командно-керівних, науково-організаційних та науково-педагогічних посадах (Шевчук, В., Грицюк, В., Пашкова, О., Новікова, В., Талаур, С., Салата, С. & Стасюк, Ю. 2024, с. 46–59).

Відповідно, на основі матеріалів та науково-аналітичних узагальнень НДР, особистих здобутків науковців готувалися монографії, історичні нариси, наукові статті й доповіді з актуальних проблем воєнної історії, навчально-методична література для слухачів вищих військових навчальних закладів. Поряд із цим, співробітники Центру, за дорученням вищих органів військового управління, брали участь у підготовці проектів доктринальних і розпорядчих документів з питань інституювання та організації воєнно-історичної роботи у Збройних Силах України (Шевчук, В., Грицюк, В., Пашкова, О., Новікова, В., Талаур, С., Салата, С. & Стасюк, Ю. 2024, с. 23–24).

Активно розвивалося наукове співробітництво Центру з іншими військовими науковими установами та вищими військовими навчальними закладами, профільними установами НАН України, встановлювалися міжнародні наукові зв’язки Центру. Фахове наукове видання «Воєнно-історичний вісник», видання якого покладено на Центр, стало точкою консолідації й співпраці дослідників значущих для ЗС України проблем воєнної історії 2014–2024 років.

Значимо, що з нагоди 10-ї річниці створення Центру актуалізувалася необхідність у наукознавчому та історіографічному аналізі й узагальненні

досвіду науково-організаційної та дослідницької діяльності підрозділу в інтересах поглибленого вивчення становлення (інституювання) воєнно-історичних досліджень в Україні та її Збройних Силах, осмислення й проблемно-тематичного корегування змісту подальших студій у царині воєнної історії та у її теоретико-методологічній сфері.

Метою статті є наукознавчий (історіографічний) аналіз організації та змісту науково-дослідної діяльності Центру з вивчення перебігу російсько-української війни з метою удосконалення актуальних воєнно-історичних досліджень в інтересах узагальнення досвіду всебічного застосування Збройних Сил України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія заснування та діяльність Центру, результати досліджень його науковців про російсько-українську війну ще не знайшла докладного історіографічного вивчення. Разом з тим, їх діяльність та результати їх роботи відображалися в окремих працях, науково-популярних виданнях. Зокрема, у дисертаційному дослідженні «Створення та розвиток системи воєнно-історичної роботи у Збройних Силах України (1991–2020 рр.)» колишній начальник воєнно-історичного відділу наукової структури Генерального штабу ЗС України, кандидат історичних наук, полковник Віталій Бідний зауважив, що, незважаючи на обмежену штатну чисельність, Центр активно долучився до роботи з узагальнення досвіду застосування ЗС України в антитерористичній операції (далі – АТО) та операції Об’єднаних сил (далі – ООС) на території Донецької та Луганської областей. Найважливішими результатами роботи колективу Центру стали звіти про виконання науково-дослідних робіт про застосування Збройних Сил України в АТО/ООС. Окрім завдань, пов’язаних із освітнім процесом Університету, Центр виконував оперативні завдання наукового характеру за дорученням Міністерства оборони України, Генерального штабу ЗС України, тісно взаємодіяв із провідними цивільними і військовими науковими установами України, а також налагоджував співробітництво з дослідницькими центрами іноземних держав (Бідний, В.А. 2021, с. 12).

Нарис становлення та провідних напрямів діяльності Центру, персонального внеску його науковців уперше вміщено в ювілейному виданні (Шевчук, В., Грицюк, В., Пашкова, О., Новікова, В., Талаур, С., Салата, С. & Стасюк, Ю. 2024). Як зазначалося у вітальному слові начальника Університету, доктора військових наук, гене-

рал-полковника М. Коваля капітальні наукові видання, окремі публікації Центру здобули належну професійну та суспільно-політичну оцінку як в українській гуманітаристиці, так і у зарубіжних професійних колах, наукових центрах Північноатлантичного блоку (Шевчук, В., Грицюк, В., Пашкова, О., Новікова, В., Талаур, С., Салата, С. & Стасюк, Ю. 2024, с. 2–3).

Виклад основного матеріалу. Упродовж 10 років особовий склад Центру здійснював фундаментальні наукові та науково-практичні дослідження російсько-української війни. Серед *магістральної тематики досліджень* можна виокремити такі:

- історія російсько-української війни, її хронологія та наукова періодизація;
- розроблення методологічних засад дослідження та історіографії проблеми;
- міжнародно-політичні чинники та дипломатична сторона конфлікту;
- досвід бойового застосування та всебічного забезпечення родів військ (сил) Збройних Сил України в антитерористичній операції/операції Об'єднаних сил;
- міжнародна дипломатична підтримка та військово-технічна допомога Україні;
- український добровольчий та волонтерський рух;
- інформаційно-психологічне протиборство у рамках конфлікту (війни);
- світовий досвід творення та функціонування системи вивчення та узагальнення бойового досвіду та особливості впровадження цієї системи у Збройних Силах України;
- політика держави-агресора щодо населення тимчасово окупованих територій України та його окремих категорій.

Доцільно охарактеризувати *досвід міжнародних контактів Центру*. Зокрема, науковці Центру запозичували досвід демократичних країн Європи та передають свій досвід, беручи участь у спільному українсько-норвезькому дослідницькому проєкті «Україна і тотальна оборона», який вивчає досвід протидії Україні гібридній агресії російської федерації, відповідно до угоди про співробітництво з Норвезьким оборонним коледжем. Триває співпраця з військовими навчальними закладами та дослідницькими установами країн-членів ЄС і НАТО.

Із застосуванням хронологічно-проблемного принципу вивчення джерел співробітники Центру реалізовували *багатоетапні НДР, присвячені досвіду застосування військових частин (підроз-*

ділів) ЗС України у стримуванні та відсічі збройної агресії рф проти України. Вже перша науково-дослідна робота з шифром «Застосування» була виконана Центром у 2015 р. і отримала позитивну оцінку зацікавлених структур військового управління. Результати досліджень були оперативно впроваджені в освітній процес Університету. Назагал, за роки діяльності Центр у якості головного виконавця підготував дев'ять НДР. Основні їх результати викладено у серії колективних монографій із грифом обмеження доступу. Крім того, окремі науковці Центру брали участь в якості співвиконавців НДР, що виконуються іншими структурними підрозділами Університету.

Значну увагу співробітники Центру приділили *методологічним засадам дослідження та історіографії проблеми* (Веденєєв, Д., Сегеда, С. & Стасюк, Ю. 2017; Сегеда, С., Веденєєв, Д. & Стасюк, Ю. 2017; Сегеда, С., Веденєєв, Д. & Левченко, С. 2024), *теоретичному осмисленню принципів властивостей та інновацій збройного конфлікту на Сході України*. Встановлено, зокрема, що йому були притаманні нетрадиційні форми і способи ведення війни: так званої гібридної, яка ведеться цинічно, без офіційного оголошення, сполучає за єдиним задумом воєнно-політичні, військові, спеціальні, інформаційно-когнітивні та інші методи й прийоми. Більш розлого сутнісні засади гібридної війни та її конкретні прояви у збройному конфлікті на Сході України у 2014–2022 рр. розкривалися в теоретичній частині планових НДР та монографій.

Осмислення *сутності сучасної гібридної війни*, зокрема, було розвинуто докторами історичних наук С. Сегедою і В. Шевчуком у концептуальній статті «Гібридна війна Росії проти України: історичний вимір». Вчені, зокрема, довели, що у війні проти України росія зробила ставку на «п'яту колону». Гібридна війна, яку рф почала проти України, охопила політичну, ідеологічну, економічну, етноконфесійну та інші сфери (Сегеда, С. & Шевчук, В. 2019).

Проблематика «гібридних» (неконвенційних) війн, походження й розвиток їх стратегій та арсеналу підривних методів (передусім, в інформаційно-когнітивній та ментальній сферах) знайшла продуктивне розкриття у серії монографічних праць і статей дослідника історії спеціальних служб, сил спеціальних операцій та іррегулярних формувань, доктора історичних наук, полковника запасу Д. Веденєєва. Автор дослідив воєнно-історичну ретроспективу виникнення концептуальних та функціональних передумов

сучасної нетрадиційної (гібридної) конфліктності від давнини до завершення «холодної війни» (Веденєєв, Д. & Семенюк, О. 2020). Було проведено дослідження концептуальних засад й основних функціональних складових стратегії гібридних війн, що утворилися й пройшли апробацію у першій чверті XXI століття (Веденєєв, Д. & Семенюк, О. 2021). Новаторським з наукознавчого погляду стало дослідження особливостей розвитку в Україні науково-концептуальних візій, відповідних наукових установ й дослідницьких напрямів, зосереджених на вивченні організаційно-функціональних засад протидії інформаційно-психологічній зброї як знаряддя гібридної конфліктності (Веденєєв, Д. & Семенюк, О. 2022; Vedeneev, D. & Semenyuk, O. 2023).

Варто підкреслити, що самодостатнім та новаторським науковим здобутком Центру (передусім, доктора історичних наук, полковника у відставці В. Грицюка) стало *розроблення наукової періодизації АТО/ООС на Сході України, а згодом – і повномасштабної війни*. В її основу покладені характер воєнних дій, воєнно-політичні результати та наслідки антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил на Сході України. У межах цих якісних періодів виділені фази і етапи, що відрізняються за характером і змістом бойових дій. Проблематика періодизації у подальшому знайшла свій розвиток в інших дослідженнях науковців Центру: статтях (Hrebenuk, M., Hrytsiuk, V. & Skriabin, O. 2018; Hrebenuk, M., Hrytsiuk, V. & Shchipanskiy, P. 2020a; Гребенюк, М., Грицюк, В. & Щипанський, П. 2020b; Грицюк, В. & Пашкова, О. 2024), колективних монографіях (Сиротенко, А. М. (за заг. ред.). 2020, с. 22–41), навчальних посібниках (Атаманенко, В., Близняк, М. & Войтович, Л. 2020), методичних рекомендаціях для викладачів історії освітніх закладів усіх рівнів.

Необхідність достовірного донесення до світової громадськості подій, що відбувалися на Сході України, обумовили підготовку науково-публіцистичного видання «Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016 рр.)» (Руснак, І. С. (за заг. ред.). 2017). У виданні досліджено досвід участі Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів в антитерористичній операції, розкривається об'єктивна історія про окупацію росією частини Донецької і Луганської областей України.

Великого значення набуло вивчення досвіду Збройних Сил України у протидії російській

агресії. Зокрема, у лютому 2021 р. кандидат історичних наук, полковник С. Салата очолив одну із чотирьох робочих груп під керівництвом ГШ ЗС України для вивчення досвіду підготовки та ведення операції з деблокування Донецького аеропорту (26–31 травня 2014 р.). Архівна група під його керівництвом була призначена для визначення джерел, вивчення оперативних (бойових) та інших документів у Галузевому державному архіві МО України та узагальнення отриманої інформації. Результатом роботи груп узагальнення стало видання у 2021 р. публікації «Досвід та уроки бойових дій з деблокування Донецького аеропорту (26–31.05.2014)» (Пушняков, А., Подолян І., Грицюк, В., Корнійчук, С., Даценко, О., Салата, С., Островський, С. & Туровець, Р. 2021).

У наукових публікаціях кандидата історичних наук, полковника О. Нашивочнікова досліджувалися *причини та обставини, що сприяли вторгненню російських окупаційних військ на територію України* у 2014 році. Автор наводить власну точку зору на проблеми південно-східного регіону, що негативно вплинули на обороноздатність нашої держави (Нашивочніков, О. О. 2022a; Нашивочніков, О. О. 2022b). У подальшому досліджував *бойовий досвід видів Збройних Сил України в ході проведення антитерористичної операції на Сході України* (Нашивочніков, О. О. 2024). У своїх наукових працях він довів необхідність переосмислення поглядів на застосування українських підрозділів в умовах зміни характеру війни на тлі широкого розповсюдження використання роботизованої техніки у сучасних війнах і збройних конфліктах.

У Центрі започатковано *дослідження українських добровольчих формувань, волонтерського руху, сил територіальної оборони України*, які виступили на захист України від російської агресії. Серед дослідників одним із перших узагальнив історичний досвід становлення на бойову діяльність добровольчих формувань, підготував кілька дослідницьких праць та захистив з цієї проблеми кандидатську дисертацію підполковник Ю. Стасюк. Дослідник показав, що саме добровольці з Самооборони Майдану були в основі створення батальйонів, які з перших днів їх становлення зі зброєю в руках протистояли російській агресії на Сході України (Стасюк, Ю.М. 2018; Стасюк, Ю. & Чайковський, А. 2022).

Окремим напрямом студіювання кандидата історичних наук О. Пашкової стала *проблема деструктивного російського впливу на дитяче населення окупованих територій України*. Важ-

ливе місце в окупаційній політиці російської федерації, на думку дослідниці, відведено роботі з молоддю, що передбачає її милітаризацію через систему освіти і дозвілля (Pashkova, O. 2023a; Пашкова, О. 2023b; Pashkova, O. 2024). Милітаризація молоді спрямовувалася на унеможливлення подальшої соціалізації та адаптації місцевого населення в українському суспільстві у разі деокупації цих територій, підтримання лояльності до окупаційних адміністрацій та військово-політичного керівництва російської федерації, а також використання місцевого чоловічого населення як мобілізаційного ресурсу. Свідченням останнього стала загальна мобілізація, оголошена напередодні широкомасштабного вторгнення росії в Україну. Варто відзначити інтерес іноземних науковців до даної проблематики. Наукові студії, присвячені милітаризації дітей на окупованих територіях, О. Пашкова здійснює в рамках україно-норвежського науково-дослідного проекту «Соціоцентрична боротьба в Україні: військовий патріотизм, російський вплив та наслідки для європейської безпеки».

Широкомасштабне збройне вторгнення рф на територію України у лютому 2022 р. було спрямоване на досягнення країною-агресором психологічного ефекту раптовості задля повного завоювання України з наступним поділом її території та масовою чисткою цивільного населення. Перехід від гібридної фази війни до відкритого протистояння завчасно планувався кремлем у форматі блицкригу. Розпочавши у грудні 2021 р. відкриту дипломатичну ескалацію заявами про неприпустимість розширення НАТО, росія вирішила зробити ставку на несподіване вторгнення, заручившись підтримкою очільника Білорусі О. Лукашенка. Розширення НАТО, підготовка України до вступу в Альянс стала фальшивим приводом для виправдання війни проти України.

В. Грицюк та доктор історичних наук О. Лисенко (Інститут історії України НАНУ) сформулювали власні погляди на *генезу проблеми війни рф проти України* (Грицюк, В. & Лисенко, О. 2023). Стверджується, що росія вчинила злочини проти миру, воєнні злочини та злочини проти людяності, що має отримати адекватну юридичну оцінку в міжнародних судових інституціях. Науковці відмічають, що ідеологія, нав'язана російському суспільству правлячою путінською верхівкою, отримала назву «рашизм». Ядро рашизму становить культ національного лідера (вождя), котрий має повернути росії «велич» колишньої

Російської імперії та військово-політичну потужність СРСР.

Колектив Центру оперативно підготував історичний нарис «Відбиття широкомасштабного збройного вторгнення російської федерації в Україну (історичний нарис: лютий–березнь 2022 року)» (Коваль, М. В. (за заг. ред.). 2023a). Нарис побудований на опрацьованні офіційних щоденних «Звітів з узагальнення бойового досвіду, отриманого Збройними Силами України під час відбиття широкомасштабної збройної агресії російської федерації».

У підготовленій науковцями Центру *першій спеціальній воєнно-історичній монографії з історії повномасштабної війни* «Рік незламності: крах операції “Z”» проведено воєнно-історичний аналіз передумов та перебігу збройної агресії російської федерації, розкрито основні бойові події російсько-української війни (Коваль, М. В. (за заг. ред.). 2023b). На основі інформації аналітичних центрів ГШ ЗС України, Інституту досліджень війни США, експертних оцінок розкриті підготовка рф до широкомасштабного збройного вторгнення на територію України, його початок, проведення оборонних операцій Силами оборони України. У монографії висвітлено процес формування дипломатичної та військової коаліції країн світу, які стали надавати підтримку та допомогу Україні.

Предметом воєнно-історичного фахового аналізу ставали найбільш масштабні операції війни. Зокрема, у ході колективного дослідження було доведено, що Київська оборонна операція мала стратегічне значення, оскільки її результати суттєво змінили обстановку на головному стратегічному напрямку вторгнення та вплинули на подальший перебіг війни, змусили противника докорінно переглянути свої стратегічні задуми (Коваль, М., Щипанський, П., Кидонь, В. & Грицюк, В. 2023). Оборона столиці України продемонструвала здатність Збройних Сил України успішно протистояти значно чисельнішій армії противника, а на міжнародному рівні довела необхідність і доцільність надання політичної, економічної, військової допомоги нашій країні.

Розвиток міжнародного становища України та дипломатичної історії війни, воєнно-технічна підтримка України, у свою чергу, також стали об'єктом дослідження науковців Центру (Печенюк, І. & Новікова, В. 2023; Остапчук, О. & Новікова, В. 2024).

З перемогою під Києвом було уточнено завдання України у війні проти росії: за допомогою країн Заходу повністю звільнити україн-

ську територію від російських окупантів у межах 1991 р., визначених міжнародними договорами.

Під час Київської оборонної операції противник зіткнувся з новим явищем цієї війни – силами територіальної оборони (ТрО) України. Серед перших узагальнюючих праць про їх діяльність – дослідження С. Сегеди і доктора історичних наук, полковника В. Машталіра «Територіальна оборона України як феномен національної військової історії». Наукова новизна праці полягає у висвітленні умов створення та бойової діяльності формувань ТрО, розкритті тяглості національної військової думки до захисту своєї території. Автори довели, що лише за перші 10 діб від початку російського вторгнення до територіальної оборони в регіонах України вступили понад 110 тис. осіб, сформовано понад 450 добровольчих загонів територіальних громад (Сегеда, С. П. & Машталір, В. В. 2022).

Висновки. За період існування Центру її науковий колектив заслужено здобув статусу одного із провідних центрів розвитку в Україні воєнно-історичної галузі, її теоретико-методологічних засад, розроблення концептуальних та науково-організаційних засад воєнно-історичної роботи у Збройних Силах. Зусиллями співробітників вийшла низка монографій, фахових статей, започаткована щорічна Міжнародна науково-практична конференція «Українське військо: сучасність та історична ретроспектива», захищено низку профільних дисертацій. Поглибленої розробки здобули фонди Галузевого архіву МО України, інформаційно-аналітичні матеріали органів військового управління.

Суттєвим став внесок науковців Центру в узагальнення досвіду бойового застосування ЗС України в умовах війни нового концептуального типу, що змусила переглянути чимало із наявних теоретичних поглядів щодо сутності війн

XXI століття. Накопичений емпіричний матеріал відкриває перспективу теоретичних узагальнень та концептуалізації візії повномасштабної війни.

Результати досліджень науковців Центру знайшли своє відображення в планових науково-дослідних роботах, монографіях, дисертаційних дослідженнях, інформаційних бюлетенях, навчальних посібниках, дослідницьких проєктах, історичних нарисах, наукових статтях.

Розглянуті профільні дослідження були, переусім, зосереджені на історико-хронологічному аналізі застосування Збройних Сил України в АТО/ООС; перебігу відбиття широкомасштабного вторгнення рф в Україну; вивченні та узагальненні бойового досвіду застосування військ (сил) в російсько-українській війні.

У ході провадження досліджень співробітники Центру отримали нові наукові результати, а саме:

- визначили історичні аспекти сучасної гібридної війни росії проти України;
- здійснили опис хронології подій, що відбувалися в Автономній Республіці Крим та під час проведення антитерористичної операції/операції Об'єднаних сил на Сході України, та на їх основі розробили подальшу історичну періодизацію російсько-української війни;
- започаткували дослідження українських добровольчих формувань, волонтерського руху, сил територіальної оборони України;
- провели воєнно-історичний аналіз новітнього періоду збройної агресії російської федерації.

Викладений у статті наукознавчий матеріал може використовуватися в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів, під час викладання воєнно-історичних дисциплін, при провадженні подальших досліджень російсько-української війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Hrebenuk, M., Hrytsiuk, V. & Shchipanskiy, P. (2020a). The Main Events of the Second Period of Armed Conflict in the East of Ukraine (05.09.2014 – 30.04.2018). *Codrul Cosminului*. XXVIII, No. 2, p. 357–378.

Hrebenuk, M., Hrytsiuk, V. & Skriabin, O. (2018). The Main Events of the First Period of Armed Conflict in the East of Ukraine (April - September 2014). *Codrul Cosminului*. XXIV, No. 2, p. 377–408.

Pashkova, O. (2023a). Militarization of the youth of the temporary occupied territories of the Donetsk and Luhansk regions as a systemic phenomenon. (Ed. M. Koval). *Theoretical and applied aspects of the Russian-Ukrainian war: hybrid aggression and national resilience*. Kharkiv: PC Technology center, p. 244–250.

Pashkova, O. (2024). Forced mobilization of student youth of the temporary occupied territories of Donetsk and Luhansk regions at the beginning of full-scale invasion of Russian Federation in Ukraine. *New Perspectives*. № 32 (2), p. 199–208.

Vedeneev, D. V. & Semenyuk, O. G. (2023). Розвиток в Україні наукових досліджень проблематики інформаційно-психологічного протиборства у військовій сфері. *International security studios: managerial, economic, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects. International collective monograph*. Tbilisi: Georgian Aviation University, с. 1212–1227.

Атаманенко, В., Близняк, М. & Войтович, Л. (2020). *Нариси воєнно-політичної історії України*. Острого, 568 с.

Бідний, В. А. (2021). *Створення та розвиток системи воєнно-історичної роботи у Збройних Силах України (1991–2020 рр.)* (автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 20.02.22 – військова історія). Київ, 20 с.

Веденєєв, Д.В. & Семенюк, О.Г. (2020). *Формування концептуальних та функціональних передумов гібридної конфліктності як загрози національній безпеці України: ретроспективний аналіз*. К.: ДП «ІНФОТЕХ», 274 с.

Веденєєв, Д.В. & Семенюк, О.Г. (2021). *Розвиток концептуальних і науково-практичних поглядів на сутність неконвенційної (гібридної) конфліктності*. К.: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 228 с.

Веденєєв, Д.В. & Семенюк, О.Г. (2022). *Розвиток в Україні науково-концептуальних та організаційно-функціональних засад протидії інформаційно-психологічній зброї як знаряддю гібридної конфліктності*. К.: ДП «Інфотек», 256 с.

Веденєєв, Д.В., Сегеда, С.П. & Стасюк, Ю.М. (2017). Започаткування та основні напрями наукової розробки проблеми бойового застосування частин (підрозділів) Збройних Сил України в 2014–2015 рр. у ході збройного конфлікту на Сході України. *Труди Університету*. № 3, с. 216–227.

Гребенюк, М., Грицюк, В. & Щипанський, П. (2020b). Історична періодизація антитерористичної операції на Сході України (14.04.2014–30.04.2018). *Український історичний журнал*. № 4, с. 176–191. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2020.04.176>

Грицюк, В. & Пашкова, О. (2024). Історична періодизація російсько-української війни: методологічні аспекти та наукові рефлексії. *Воєнно-історичний вісник*. № 1 (51), с. 5–15.

Грицюк, В. & Лисенко, О. (2023). Війна Російської Федерації проти України: воєнний, міжнародно-правовий, геополітичний та економічний виміри. *Український історичний журнал*. № 2, с. 5–33.

Коваль, М. В. (за заг. ред.). (2023a). *Відбиття широкомасштабного збройного вторгнення Російської Федерації в Україну (історичний нарис: лютий – березень 2022 р.)*. К.: НУОУ, 108 с.

Коваль, М. В. (за заг. ред.). (2023b). *Рік незламності: крах операції «Z»*. Київ : НУОУ, 296 с.

Коваль, М., Щипанський, П., Кидонь, В. & Грицюк, В. (2023). Стратегічний характер Київської оборонної операції (24 лютого – 2 квітня 2022 р.). *Український історичний журнал*. № 3 (570), с. 5–29. DOI: doi.org/10.15407/uhj2023.03.005.

Нашивочников, О. О. (2022a). Причини виникнення сепаратистських рухів на Донбасі у 2014 році. *Воєнно-історичний вісник*. № 1 (43), с. 83–96.

Нашивочников, О. О. (2022b). Соціально-економічний чинник як підґрунтя російського вторгнення на Донбас у 2014 році. *Воєнно-історичний вісник*. № 3 (45), с. 3–20.

Нашивочников, О. О. (2024). Бойове застосування високомобільних десантних військ Збройних Сил України (за військово-історичним досвідом антитерористичної операції 2014–2018 років). *Воєнно-історичний вісник*. № 2 (52), с. 15–22.

Остапчук, О. & Новікова, В. (2024). Міжнародна військово-технічна допомога Україні перед початком літнього контрнаступу сил оборони України у 2023 році. *Воєнно-історичний вісник*. № 1 (51), с. 70–77. DOI: doi.org/10.33099/2707-1383-2024-51-1-70-77.

Пашкова, О. (2023b). Воєнізовані табори для неповнолітніх на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей: організаційний і змістовий аспекти роботи. *Український історичний журнал*. № 1 (568), с. 20–35. DOI: <https://doi.org/10.15407/ukristj.568.01.020>.

Печенюк, І. & Новікова, В. (2023). Сучасні інтеграційні процеси та участь у них України. *Nauka i Studia*. № 1 (146), с. 57–69.

Пушняков, А., Подолян, І., Грицюк, В., Корнійчук, С., Даценко, О., Салата, С., Островський, С. & Туровець, р. (2021). *Досвід та уроки бойових дій з деблокування Донецького аеропорту (26 – 31.05.2014)*. Київ : ГШ ЗС України, 92 с.

Руснак, І.С. (за заг. ред.). (2017). *Біла книга антитерористичної операції на сході України (2014–2016 рр.)*. Київ: МО України, 163 с.

Сегеда, С. П., Веденєєв, Д. В. & Левченко, С. М. (2024). Формування воєнно-наукової історіографії повномасштабної російсько-української війни. *Війна Росії проти України (лютий 2014 – лютий 2024 рр.). Стратегії репрезентації*. Монографія. Київ: Енциклопедичне видавництво, с. 20–26.

Сегеда, С.П. & Шевчук, В.П. (2019). Гібридна війна Росії проти України: історичний вимір. *Наука і оборона*. № 1, с. 31–35. DOI 10.33099/2618-1614-2019-6-1-31-35.

Сегеда, С.П., Веденєєв, Д.В. & Стасюк, Ю.М. (2017). Методологічні засади комплексного військово-історичного дослідження перебігу збройного конфлікту на Сході України. *Труди Університету*. № 1, с. 230–238.

Сегеда, С. П. & Машталір, В. В. (2022). Територіальна оборона України як феномен національної військової історії. *Український історичний журнал*. № 4, с. 148–158. DOI: doi.org/10.15407/uhj2022.04.148.

Сиротенко, А. М. (за заг. ред.). (2020). *Воєнні аспекти протидії “гібридній” агресії: досвід України*. К.: НУОУ, 176 с.

Стасюк, Ю. & Чайковський, А. (2022). Усні свідчення осіб – добровольців українських добровольчих формувань як джерело знань (2014–2015 рр.). *Воєнно-історичний вісник*. № 2(44), с. 45–56.

Стасюк, Ю. М. (2018). *Українські добровольчі формування: створення та функціонування (2014–2015 рр.)*: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 – Історія України. Переяслав-Хмельницький, 281 с.

Шевчук, В., Грицюк, В., Пашкова, О., Новікова, В., Талаур, С., Салата, С. & Стасюк, Ю. (2024). *Науково-дослідний центр воєнної історії (до 10-ї річниці створення)*. К. : НУОУ, 60 с.

REFERENCES

Atamanenko, V., Blyzniak, M. & Voitovych, L. (2020). *Narysy voienno-politychnoi istorii Ukrainy* [Essays on the military and political history of Ukraine]. Ostroh, 568 s. [in Ukrainian].

Bidnyi, V. A. (2021). *Stvorennia ta rozvytok systemy voienno-istorychnoi roboty u Zbroinykh Sylakh Ukrainy (1991–2020 rr.)* [Creation and development of the system of military-historical work in the Armed Forces of Ukraine (1991–2020)]. (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv, 20 s. [in Ukrainian].

Hrebenuik, M., Hrytsiuk, V. & Shchipanskiy, P. (2020a). The Main Events of the Second Period of Armed Conflict in the East of Ukraine (05.09.2014 – 30.04.2018). *Codrul Cosminului*. XXVIII, No. 2, p. 357–378. [In English].

Hrebenuik, M., Hrytsiuk, V. & Shchipanskiy, P. (2020b). Istorychna periodyzatsiia antyterorystychnoi operatsii na Skhodi Ukrainy (14.04.2014–30.04.2018) [Historical periodization of Antiterrorist Operation in the East of Ukraine]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 4, s. 176–191. DOI: https://doi.org/10.15407/uhj2020.04.176. [in Ukrainian]

Hrebenuik, M., Hrytsiuk, V. & Skriabin, O. (2018). The Main Events of the First Period of Armed Conflict in the East of Ukraine (April - September 2014). *Codrul Cosminului*. XXIV, No. 2, p. 377–408. [In English].

Hrytsiuk, V. & Lysenko, O. (2023). Viina Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy: voiennyi, mizhnarodno-pravovyi, heopolitychnyi ta ekonomichnyi vymiry [Russia's war against Ukraine: military, international legal, geopolitical and economic dimensions]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 2, s. 5–33. [in Ukrainian].

Hrytsiuk, V. & Pashkova, O. (2024). Istorychna periodyzatsiia rosiisko-ukrainskoi viiny: metodolohichni aspekty ta naukovi refleksii [Historical periodization of the Russian Ukrainian war: methodological aspects and scientific reflections]. *Voienno-istorychnyi visnyk*. № 1 (51), s. 5–15. [in Ukrainian].

Koval, M. V. (ed). (2023a). *Vidbyttia shyrokomasshtabnoho zbroinoho vtorhnennia Rosiiskoi Federatsii v Ukrainu (istorychnyi narys: liutyi – berezen 2022 r.)* [Repelling the large-scale armed invasion of the Russian Federation into Ukraine (historical essay: February – March 2022)]. К.: НУОУ, 108 s. [in Ukrainian].

Koval, M. V. (ed.). (2023b). *Rik nezlamnosti: krakh operatsii «Z»* [The Year of Invincibility: The Collapse of Operation Z]. Kyiv : NUOU, 296 s. [in Ukrainian].

Koval, M., Shchypanskiy, P., Kydon, V. & Hrytsiuk, V. (2023). Stratehichni kharakter Kyivskoi oboronnoi operatsii (24 liutoho – 2 kvitnia 2022 r.) [Strategic character of the Kyiv defensive operation (February 24 — April 2, 2022)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 3 (570), s. 5–29. DOI: doi.org/10.15407/uhj2023.03.005. [in Ukrainian].

Nashyvochnikov, O. O. (2022a). Prychyny vynyknennia separatystykykh rukhiv na Donbasi u 2014 rotsi [Causes of separatistic movements in Donbas in 2014]. *Voienno-istorychnyi visnyk*. № 1 (43), s. 83–96. [in Ukrainian].

Nashyvochnikov, O. O. (2022b). Sotsialno-ekonomichniy chynnyk yak pidgruntia rosiiskoho vtorhnennia na Donbas u 2014 rotsi [Socio-economic factor as the basis of the Russian invasion of Donbas in 2014]. *Voienno-istorychnyi visnyk*. № 3 (45), s. 3–20. [in Ukrainian].

Nashyvochnikov, O. O. (2024). Boiove zastosuvannia vysokomobilnykh desantnykh viisk Zbroinykh Syl Ukrainy (za viiskovo-istorychnym dosvidom) [Combat use of high-mobile landing troops of the Armed Forces of Ukraine (based on the military-historical experience of Anti-terrorist operation 2014–2018)] *Voienno-istorychnyi visnyk*. № 2 (52), s. 15–22. [in Ukrainian].

Ostapchuk, O. & Novikova, V. (2024). Mizhnarodna viiskovo-tekhnichna dopomoha Ukraini pered pochatom litnoho kontrnastupu syl oborony Ukrainy u 2023 rotsi [International military and technical assistance to Ukraine prior to the beginning of summer counteroffensive of Ukrainian Defence Forces in 2023]. *Voienno-istorychnyi visnyk*. № 1 (51), s. 70–77. DOI: doi.org/10.33099/2707-1383-2024-51-1-70-77. [in Ukrainian].

Pashkova, O. (2023a). Militarization of the youth of the temporary occupied territories of the Donetsk and Luhansk regions as a systemic phenomenon. (Red. M. Koval). *Theoretical and applied aspects of the Russian-Ukrainian war: hybrid aggression and national resilience*. Kharkiv: PC Technology center, s. 244–250. [in English].

Pashkova O. (2023b). Voienizovani tabory dlia nepovnolitnykh na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh Donetskoi i Luhanskoi oblasti: orhanizatsiyni i zmistovyi aspekty roboty [Military camps for minors in the temporary occupied territories of the Donetsk and Luhansk regions: organizational and content aspects of the work]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 1 (568), s. 20–35. DOI: https://doi.org/10.15407/ukristj.568.01.020. [in Ukrainian].

Pashkova, O. (2024). Forced mobilization of student youth of the temporary occupied territories of Donetsk and Luhansk regions at the beginning of full-scale invasion of Russian Federation in Ukraine. *New Perspectives*. № 32 (2), p. 199–208. [in English].

Pecheniuk, I. & Novikova, V. (2023). Suchasni intehratsiyni protsesy ta uchast u nykh Ukrainy [Modern integration processes and Ukraine's participation in them]. *Nauka i Studia*. № 1 (146), s. 57–69. [in Ukrainian].

Pushniakov, A., Podolian, I., Hrytsiuk, V., Korniiichuk, S., Datsenko, O., Salata, S., Ostrovskiy, S. & Turovets, R. (2021). *Dosvid ta uroky boiovykh dii z deblokuvannia Donetskoho aeroportu (26 – 31.05.2014)* [Donetsk Airport Relief Lessons Learned, May 26–31, 2014]. K. : HSh ZS Ukrainy, 92 s. [in Ukrainian].

Rusnak, I.S. (ed.). (2017). *Bila knyha antyterrorystychnoi operatsii na skhodi Ukrainy (2014 – 2016 rr.)* [White Book of Antiterrorist Operation in the East of Ukraine in 2014–2016]. Kyiv : MO Ukrainy, 163 s. [in Ukrainian].

Seheda, S. P. & Mashtalir, V. V. (2022). Terytorialna oborona Ukrainy yak fenomen natsionalnoi viiskovoi istorii [Territorial Defence of Ukraine as a phenomenon of national military history]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 4, s. 148–158. DOI: doi.org/10.15407/uhj2022.04.148. [in Ukrainian].

Seheda, S. P., Viedienieiev, D. V. & Levchenko, S. M. (2024). Formuvannia voienno-naukovoї istoriografii povnomasshtabnoi rosiisko-ukrainskoi viiny [Formation of military-scientific historiography of the full-scale Russian-Ukrainian war]. *Viina Rosii proty Ukrainy (liutyi 2014 – liutyi 2024 rr.). Stratehii reprezentatsii*. Kyiv: Entsyklopedychnе vydavnytstvo, s. 20–26. [in Ukrainian].

Seheda, S.P. & Shevchuk, V.P. (2019). Hibrydna viina Rosii proty Ukrainy: istorychnyi vymir. [Russia's hybrid war against Ukraine: a historical dimension]. *Nauka i oborona*. № 1, s. 31–35. DOI 10.33099/2618-1614-2019-6-1-31-35. [in Ukrainian].

Seheda, S.P., Viedienieiev, D.V. & Stasiuk, Yu.M. (2017). Metodolohichni zasady kompleksnoho viiskovo-istorychnoho doslidzhennia perebihu zbroinoho konfliktu na Skhodi Ukrainy [Methodological principles of a complex military-historical study of the armed conflict in the East of Ukraine]. *Trudy Universytetu*. № 1, s. 230–238. [in Ukrainian].

Shevchuk, V., Hrytsiuk, V., Pashkova, O., Novikova, V., Talur, S., Salata, S. & Stasiuk, Yu. (2024). *Naukovo-doslidnyi tsentr voiennoi istorii (do 10-yi richnytsi stvorennia)* [Research Centre for Military History (the 10th anniversary of establishment)]. K. : NUOU, 60 s. [in Ukrainian].

Stasiuk, Yu. & Chaikovskiy, A. (2022). Usni svidehennia osib – dobrovoltsiv ukrainskykh dobrovolchkykh formuvan yak dzherelo znan (2014–2015 rr.) [Oral testimonies of volunteers of Ukrainian volunteer formations as a source of knowledge (2014–2015)]. *Voienno-istorychnyi visnyk*. № 2(44), s. 45–56. [in Ukrainian].

Stasiuk, Yu. M. (2018). *Ukrainski dobrovolchi formuvannia: stvorennia ta funktsionuvannia (2014–2015 rr.)* [Ukrainian volunteer formations: creation and functioning (2014–2015)]. (Candidate's thesis). Pereiaslav-Khmelnitskyi, 281 s. [in Ukrainian].

Syrotenko, A. M. (ed.). (2020). *Voenni aspekty protydii "hibrydnoi" ahresii: dosvid Ukrainy* [Military Aspects Of Counteracting Hybrid Aggression: The Experience Of Ukraine]. K.: NUOU, 176 s. [in Ukrainian].

Vedeneev, D. V. & Semenyuk, O. G. (2023). Rozvytok v Ukraini naukovykh doslidzhen problematyky informatsiino-psykholohichnoho protyborstva u viiskovii sferi [The development of scientific research in Ukraine on the problems of informational and psychological warfare in the military sphere The development of scientific research in Ukraine on the problems of informational and psychological warfare in the military sphere]. *International security studios: managerial, economic, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects. International collective monograph*. Tbilisi: Georgian Aviation University, s. 1212–1227. [in Ukrainian].

Viedienieiev, D.V. & Semeniuk, O.H. (2020). *Formuvannia kontseptualnykh ta funktsionalnykh peredumov hibrydnoi konfliktnosti yak zahrozy natsionalnoi bezpetsi Ukrainy: retrospektyvnyi analiz* [The formation of conceptual and functional prerequisites of hybrid conflict as a threat to the national security of Ukraine: a retrospective analysis]. K.: DP «INFOTEKH», 274 s. [in Ukrainian].

Viedienieiev, D.V. & Semeniuk, O.H. (2021). *Rozvytok kontseptualnykh i nauково-praktychnykh pohliadiv na sutnist nekonventsiinoi (hibrydnoi) konfliktnosti* [Development of conceptual and scientific and practical views on the essence of unconventional (hybrid) conflict]. K.: TOV «Vydavnychi dim «ArtEk», 228 s. [in Ukrainian].

Viedienieiev, D.V. & Semeniuk, O.H. (2022). *Rozvytok v Ukraini nauково-kontseptualnykh ta orhanizatsiino-funktsionalnykh zasad protydii informatsiino-psykholohichnoi zbroi yak znariaddiu hibrydnoi konfliktnosti* [Development in Ukraine of scientific-conceptual and organizational-functional foundations of countering informational-psychological weapons as a tool of hybrid conflict]. K.: DP «Infotek», 256 s. [in Ukrainian].

Viedienieiev, D.V., Sehed, S.P. & Stasiuk, Yu.M. (2017). Zapochatkuvannia ta osnovni napriamy naukovoi rozrobky problemy boiovoho zastosuvannia chastyn (pidrozdiliv) Zbroinykh Syl Ukrainy v 2014–2015 rr. u khodi zbroinoho konfliktu na Skhodi Ukrainy [Initiation and main directions of scientific development of the problem of the combat use of units (subunits) of the Armed Forces of Ukraine in 2014–2015 during the armed conflict in Eastern Ukraine]. *Trudy Universytetu*. № 3, s. 216–227. [in Ukrainian].

Vasyl SHEVCHUK

*Doctor of Historical Sciences, Professor
The National Defence University of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9060-3507>
E-mail: voyen_ist@ukr.net*

Serhii TALAUR

*PhD of Military Sciences, Senior Researcher
The National Defence University of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9394-4294>
E-mail: stalaur@ukr.net*

Oleksii POKOTYLO

*PhD of Historical Sciences, Senior Researcher
The National Defence University of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1136-5123>
E-mail: voyen_ist@ukr.net*

**ACTIVITIES OF THE RESEARCH CENTRE FOR MILITARY HISTORY
OF THE NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY OF UKRAINE
IN THE STUDY OF THE COURSE AND LESSONS
OF THE FULL-SCALE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014–2024)**

The article provides an abstract review of the works of the Research Centre for Military History of the National Defence University of Ukraine on the study of the Russian-Ukrainian war since 2014. The authors' main works include scientific research works, monographs, dissertation studies, news letters, study guides, research projects, historical essays, and scientific articles. A summary review of the subject of the research results of the centre's scientists showed the focus of scientific research on the historical and chronological description of the use of the Armed Forces of Ukraine in the Anti-Terrorist operation on the territory of the Donetsk and Luhansk regions (operation of the United Forces), in repelling and deterring the large-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine; study and generalization of the combat experience of the use of troops (forces) in the Russian-Ukrainian war.

The authors focused attention on new scientific results obtained by scientists of the centre: definition of historical aspects of the modern hybrid war of Russia against Ukraine; description of the chronology of the events of 2014–2019 that took place in the Autonomous Republic of Crimea and during the Anti-Terrorist operation/operation of the United Forces in the East of Ukraine and the development of the historical periodization of the Anti-Terrorist operation in the East of Ukraine; attracting new archival sources to reveal the participation of the Ukrainian people in the victory over Nazi Germany in the Second World War; initiation of a study of Ukrainian volunteer formations, the volunteer movement, territorial defence forces of Ukraine, organizational and substantive aspects of the occupation authorities' work with minors in the temporarily occupied territories of Donetsk and Luhansk regions; military-historical analysis of the latest period of armed aggression of the Russian Federation; expansion and clarification of the periodization of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine.

Keywords: *military history, historiography, scientific studies, National Defence University of Ukraine, research centre for military history, Russian-Ukrainian war, hybrid war.*